

Om Arbejderstandens Beboelsesforhold.

Af

Marcus Rubin.

Dersom Kontorchef Traps Afhandling om københavnske Beboelsesforhold havde været offentliggjort i en Bog eller i et andet Tidsskrift end nærværende, vilde det have ligget nær at anmelde den her og henlede Opmærksomheden paa, hvor mange Data af Interesse den indeholder. Nu er det overflødig; den findes i dette Bind S. 109—129. Imidlertid har Hr. Trap fornemlig haft for Øje, med Udgangspunkt fra mine Undersøgelser for Folketællingen 1880, at belyse, hvorledes Børnebefolkningen fordelte sig i de forskellige Arter af Lejligheder (jfr. Titlen paa hans Afhandling), og han giver hertil, paa Grundlag af Folketællingen i 1895, et rigt Materiale, ved hvilket Spørgsmaalet prøves og følges i langt videre Udstrækning, end der tidligere var Tale om; ogsaa andre Beboelsesspørgsmaal berøres vel, men dog kun mere summarisk. Hermed er Afhandlingens Talmateriale imidlertid ikke udtømt, og det turde derfor maaske være mig tilladt at benytte en af dens Tabeller til nogle Overvejelser, der have ligget udenfor, hvad Forf. har haft til Formaal at fremhæve.

Fra fire Roder af Byen, repræsenterende udprægede Arbejderkvarterer, nemlig Frimurerlogens, Gotersgades, Gasværkets og Havremarkens Roder, har Forf. udtaget alle de i Lejligheder med 1, 2, 3 eller 4 Værelser boende Familier, forsaavidt der stod et samlede Ægtepar i Spidsen for Husstanden, og denne ikke tilføjede Logerende. Af saadanne, om det saa maa siges, regulære Familier blev Tallet i de fire Roder 4775, og disses Fordeling efter Stand, Børnetal og Lejlighed, fremgaar af nedenstaaende Tabel, der er resumeret og omordnet efter Forfatterens Tabel S. 122.

		Antal Ægtepar	Disse Børn		
			0—15 Aar	over 15 Aar	Til-sammen
Klasse 1: Arbejds-mænd og Daglejere m. v.	{ Lejligh. paa 1 Vær.	342	464	28	492
	{ — — 2 —	990	1829	172	2001
	{ — — 3 —	128	230	52	282
	{ — — 4 —	25	63	9	72
	{ Tilsammen	1485	2586	261	2847
Klasse 2: Svende og andre faguddannede Arbejdere m. v.	{ Lejligh. paa 1 Vær.	249	385	21	406
	{ — — 2 —	1046	1936	180	2116
	{ — — 3 —	289	575	115	690
	{ — — 4 —	67	167	39	206
	{ Tilsammen	1651	3063	355	3418
Klasse 3: Fast ansatte Arbejdere (Sporvogns- kuske, Brand- mænd, Bude m.v.)	{ Lejligh. paa 1 Vær.	31	38	2	40
	{ — — 2 —	243	373	31	404
	{ — — 3 —	111	163	35	198
	{ — — 4 —	61	103	18	121
	{ Tilsammen	446	677	86	763
Klasse 4: Øvrige (øvre) Samfunds- grupper	{ Lejligh. paa 1 Vær.	66	58	9	67
	{ — — 2 —	436	607	83	690
	{ — — 3 —	378	543	112	655
	{ — — 4 —	313	419	98	517
	{ Tilsammen	1193	1627	302	1929

Det vil af denne Tabel let ses, at der af Klasse 4 bor en forholdsvis større Del i de store Lejligheder end af Klasse 3, og at den endvidere omfatter forholdsvis flere Børn over 15 Aar (der altsaa ere blevne i Hjemmet m. v.); det samme gentager sig ved Klasse 3 overfor Klasse 2 o. s. fr. En tilsvarende Regelmæssighed svigter imidlertid paa et andet Punkt. Antallet af Børn pr. Ægtepar udgjorde for

Klasse 1	1,92
— 2	2,07
— 3	1,71
— 4	1,62

Saaledes har Klasse 2 flere Børn pr. Ægtepar end Klasse 1, hvad der strider imod den Antagelse (jfr. »Ægteskabsstatistikken«), at det lavere Lag har det forholdsvis større Antal Børn, en Antagelse, der bekræftes ved Tallene for Klasserne 3 og 4. Man kan indvende, at de børnetalrigere Familier i Klasse 4 findes i Lejligheder paa over fire Værelser, men dette er saa et Argument, der kun i ringe Grad kan anvendes paa Klasse 3, og vilde man henvise til, at der mangler (er borte fra Hjemmet) flere Børn over 15 Aar i Klasse 1 end i Klasse 2, holder dette endnu mindre Stik, thi betragte vi kun Børnene under 15 Aar, viser Tabellen os et Børnetal for de tre første Klasser af henholdsvis 1,74 — 1,86 — 1,52 pr. Ægtepar. Skarpest finde vi Forholdet udtrykt derigennem, at der af den oprindelige Tabel (S. 122) fremgaar følgende Data:

Børn pr. Ægtepar		0—5 Aar	5—10 Aar
Etværelseslejlighed	{ 1ste Klasse	0,66	0,43
	{ 2den —	0,70	0,50
Toværelseslejlighed	{ 1ste Klasse	0,78	0,633
	{ 2den —	0,81	0,635

Om Aarsagen er at søge i, at første Klasse har større Børnedødelighed og altsaa, trods lige eller større Frugtbarhed, har færre tiloversblevne Børn end anden, eller om Ægtefællernes Alder og Ægteskabets Varighed spiller nogen Rolle — hvad der iøvrigt skulde være besynderligt, naar Forholdet her genfindes overalt —, lader sig ikke se af Materialet. Af dette fremgaar kun selve Faktum.

Den fundne Ejendommelighed fører os imidlertid videre. Det er rigtigt, at der bor flere af Klasse 2 end af Klasse 1 i de større Lejligheder, og alligevel ser det næsten ud til, at den bor slettere. Ethvert Ægtepar tæller jo 2; lægge vi nu disse to til Børnetallet, finde vi, at der bor i hver Lejlighed med

	1 Værelse Personantal	2 Værelser Personantal	3 Værelser Personantal	4 Værelser Personantal
Klasse 1....	3,44	4,021	4,20	4,88
— 2....	3,63	4,023	4,39	5,01
— 3....	3,29	3,66	3,78	3,98
— 4....	3,02	3,58	3,73	3,65

Klasse 4 bor overalt bedre end Klasse 3, denne overalt bedre end Klasse 2, men Klasse 2 bor overalt slettere end Klasse 1, og det saa meget mere, som dens Tal af voxne Børn jo er forholdsvis større. Det er klart nok, at taget som Helhed maa der gøres en Reservation: det er bedre at være noget over fire Personer i en Lejlighed paa to Værelser end noget over tre i en Lejlighed paa et Værelse, og da der af Klasse 1 bor 23 pCt., men af Klasse 2 kun 15 pCt. i Etværelseslejligheder, ere sidstnævntes Beboelsesforhold altsaa at foretrække. Det samme Forhold kan imidlertid udtrykkes saaledes: vi behandle i alt for de to Klasser 3136 Lejligheder, deraf er den overvejende

Del, nemlig 2036, Toværelseslejligheder, og kun 1100 ere Lejligheder paa under eller over 2 Værelser. I Toværelseslejlighederne bo de to Tredjedele baade af første og af anden Klasse, nemlig 66,7 pCt. af Klasse 1 og 63,4 pCt. af Klasse 2, derimod bor der af første Klasse færre i de gode Lejligheder (over 2 Værelser), flere i de slette Lejligheder (under 2 Værelser) end af anden Klasse; det store Gros af begge Klasser bor altsaa ens, men Fortroppen er størst i Klasse 2, Bagtroppen størst i Klasse 1 —, indenfor enhver Art af Lejligheder bor imidlertid Klasse 2 slettere end Klasse 1. Det er muligt, at vi ved endnu større Specialisering af Materialet vilde erfare, at de to Klassers Beboelse udviser andre Forskelligheder, efter Værelsernes Størrelse, Beliggenhed i Forhus eller Baghus o. s. fr. Men af det foreliggende Materiale fremgaa kun de her nævnte Forhold.

Vilde man gøre Boligen til Maalestok for Familiens Indtægter, maatte man af ovenstaaende uddrage den Slutning, at den overvejende Part af Arbejdsmænd og af faguddannede Arbejdere er ens stillet, ja at, i hvert Fald for de flestes Vedkommende, de sidstnævnte saa langt fra ere bedre situerede end de førstnævnte, at snarere det modsatte er Tilfældet; samtidig skulde imidlertid Svingningerne bort fra Fælleslønnen forholdsvis hyppigere ske opad for anden end for første Klasse, forholdsvis hyppigere nedad for første end for anden Klasse. Saa enkelt er Sagen dog ikke, thi naar af to Mænd den ene har 900 Kr., den anden 1000 Kr. aarlig, er det ikke givet, at sidstnævnte bor dyrere end førstnævnte, selv om han har lige saa mange, ja flere Børn. Merindtægten fra 900 til 1000 Kr. kan meget

vel gaa til andre Udgifter end Huslejen, dels netop paa Grund af de flere Børn, dels og navnlig fordi man selvfølgelig snarere ledes til at holde igen overfor Huslejen end overfor andre halvt umærkeligt stigende Udgifter.

Men om end saaledes Boligens Størrelse ingenlunde fuldt holder Skridt med den større eller mindre Velstillethed, er det dog klart, at visse Boliger ligge under, andre over et vist økonomisk Niveau. Rige Folk bo ikke i smaa, fattige ikke i store Lejligheder. Man kan derfor spørge om, hvad det er for Arbejdsmænd og Daglejere, der bo i Lejligheder paa over to Værelser. Af 1485 Ægtepar hørende til første Klasse fandt vi 128 boende i Lejligheder paa 3 Værelser, 25 i Lejligheder paa 4 Værelser, og det er dog lidet sandsynligt, at en Tiendedel af Arbejdsmændene skulde have Raad til at bo i Lejligheder til ca. 300 Kr. aarlig Husleje. Forholdet turde da her være det, at der under Arbejdsmænd er henregnet f. Ex. Bryggerkarle eller Gæstgiverkarle eller Mænd, hvis Kone har et lille Vadskeri eller en lille Systue o. s. fr. Dette vil med andre Ord sige, at om end Boligen ikke er tilstrækkelig til at byde os en finere gradueret Skala, saa kan den paa den anden Side ikke undværes til Fastsættelsen af den økonomiske Skala i store Træk. Folk i tre Værelser behøve ikke at være saa og saa meget rigere end Folk i to Værelser, men Budgettet maa — brutto eller netto — have en vis Højde for at muliggøre de tre Værelser, og om end Familier i 1 Værelse og i 3 Værelser paa en vis Maade høre under samme Erhvervsbenævnelse, kunne de dog høre under to saa forskellige økonomiske Kategorier, at man til Brug for sociale Undersøgelser kan blive tilbøjelig til at forene Erhvervsdelingerne i

større Fællesgrupper og da dele disse efter økonomiske Linjer. Man kan nemlig, i nærværende Undersøgelse, ikke slaa sig tiltaals med, at det under forøvrigt lige økonomiske Forhold navnlig er det forskellige Børneantal, der bestemmer Boligens Størrelse, thi, som alt nævnt, Børnetallet kan endog virke i modsat Retning, og Huslejen gøres nødigt tungere med samme eller endog lidt stigende Budget; selv hvor vi træffe størst Forskel i Beboelsestæthed af en Lejlighed paa 1 Værelse og paa 3 Værelser, nemlig for anden Klasse, vil Afstanden imellem 3,63 og 4,39 Ind. pr. Lejlighed (jfr. ovenfor) ikke være nær nok til at forklare Flytningen; her maa være væsentlig forskellige økonomiske Vilkaar tilstede.

Efter at man derfor gennem Materialets Sondring i de tre Klasser har lært, at nederste Klasse i højere Grad søger Etværelseslejligheder end næstnederste o. s. fr., men at Delingen paa den anden Side ofte er uoverensstemmende med de reale Livsforhold, turde det, som nys nævnt, være paa sin Plads at samle de tre Klasser under et og gennem deres Boligforhold søge et summarisk Udtryk for deres økonomiske Forhold, saa meget mere som de socialt baade ifølge Sprogbrug og almindelig Følgeopfattelse høre ind under det fælles Navn: Arbejderstanden. For alle tre Klasser tilsammen anføre vi da, ifølge foranstaaende Tabel, følgende Oversigt:

622 Ægtepar med 938 Børn i Lejligh. paa 1 Vær., d.e. 3,51 Pers. pr. Lejl.									
2279	—	- 4521	—	—	—	2	—	—	3,98 — —
681	—	- 1569	—	—	—	over 2	—	—	4,30 — —
<hr/>									
3582 Ægtepar med 7028 Børn d.e. 3,96 Pers. pr. Lejl.									

Ved at inddrage saavel Klasse 3 som Lejligheder paa fire Værelser i Oversigten, faa vi altsaa som

Resultat, at der i de bedste Lejligheder — 3 Værelser uden eller med Tyendeværelse (sidstnævnte = 4 Værelser uden Tyendeværelse) — bor 0,79 Individ mere pr. Lejlighed end i Etværelseslejlighederne. Men paany maa det gentages, at Springet imellem den ringeste og den bedste af de her omhandlede Lejligheder er økonomisk saa overordentligt, at det kun i forholdsvis underordnet Grad kan være bestemt ved Familieførøgelsen. Alligevel vil Familieførøgelsen som Regel være et Motiv til Flytning, hvor denne økonomisk lader sig gennemføre. (Den ovenantydede Mulighed af, at den virker i modsat Retning, vil vel kun danne Undtagelse, og Klasse 2's større Individantal pr. Lejlighed end Klasse 1 kan vist næppe sættes i Forbindelse hermed). Naar man derfor tager Hensyn til, at Arbejderstanden til den ene Side gennem et voksende Børneantal kan tvinges op i en større Lejlighed, end Familiens Kaar egentlig tillade, til den anden Side, paa Grund af Huslejens Vægt som betydelig fast Udgift, kan holdes længere tilbage i en ringere Lejlighed, end Familiens Kaar strængt taget nødvendiggøre, vil man maaske gennem den nylig anførte tabellariske Oversigt faa et som Helhed ret korrekt Udtryk for den samlede Arbejderstands nuværende økonomiske Kaar — saa langt Materialet rækker og giver Anvisning paa. Tabellen udsiger da, at af den Del af Arbejderstanden, der lever i Ægteskab, og som her er undersøgt, bor godt en Sjettedel (17,4 %) i Etværelseslejligheder, noget over tre Femtedele (63,6 %) i Toværelseslejligheder og lidt under en Femtedel (19,0 %) i Treværelseslejligheder.
